

Pospíšil, Ivo

**Odešel znalec literatury, vědec hodný toho jména: Drahomír Šajtar
(1922-2009)**

Opera Slavica. 2009, vol. 19, iss. 3, pp. 44-47

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116317>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

zkušeností doslova od technika, řadového a vedoucího redaktora až po ústředního ředitele rýsuje autor především obrazovou a obraznou stránku média, lidskou tvář a její proměny, použití střihu, ale také pomluvy a pověsti i tzv. teleudálosti. Zvláštním bodem je však Stadtruckerovi nejbližší slovesná stránka tohoto média, tedy televizní dialog, televizní chat, ale i sociologické dimenze komunikačního aktu, včetně teleobecenstva, a televizního národa. Autor je nejen dobrým řemeslníkem a umělcem televize, znalcem její vnitřní anatomie a fyziologie, přetvářek, selhání, ale také sociologie a psychologie televizního komunikačního aktu jako spojení slova, obrazu a politiky. V našich, tj. česko-slovenských podmínkách, je jeho práce ojedinělá ve své komplexnosti a svým silným literárním východiskem ukazuje, v čem je slovenská uměnověda s jejími přesahy hodnotná a využitelná v našem konceptu literatury jako estetické komunikace s jejími mediálními transcendencemi i české slovakistice v širokém slova smyslu.

Druhou polohou Ivana Stadtruckera je krásná literatura. Kromě zmíněných próz je podle mého soudu jeho největším úspěchem epistolární román *Kto zhasol svätójánsku mušku?* (1998), příběh stárnoucího muže mezi dvěma ženami, příběh nevěry a tragické smrti na pozadí peripetií společenského vývoje. Nejzajímavější je ovšem proměna tradičního románu v dopisech typického zejména pro sentimentalistické nebo preromantické polohy memoárového nebo vůbec reminiscenčního žánru. Stadtrucker je poeta doctus, prolínání obou velkých oblastí je pro něho příznačné, ale současně buduje svou múzičnost, tedy relativní svébytnost svého uměleckého nadání. Podobá se v tom jiným podobně strukturovaným osobnostem, ze Slováckům Stanislavu Rakúsovi (1940), Jánu Lenčovi (1933) či Márii Bátorové (1951), v českém prostředí např. Daniele Hodrové (1946) nebo Vladimíru Macurovi (1945–1999) – u každého je však míra jejich přirozené nebo chtěné múzičnosti různá.

Ivo Pospíšil

Odešel znalec literatury, vědec hodný toho jména: Drahomír Šajtar (1922–2009)

Dne 4. dubna 2009 zemřel v Ostravě ve věku nedožitých 87 let docent Masarykovy univerzity, český bohemista, rusista a romanista Drahomír Šajtar. Poslední jeho knihou, která vyšla doslova v předvečer jeho smrti, jsou *Tři kapitoly bezručovské* (Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2009), kam vtělil své zásadní, polemicky vyostřené názory na osobnost básníka, jemuž se soustavně věnoval po celý život. Do knihy mi vepsal dedikaci „s jarním pozdravením a přátelsky“ datovanou 27. 3. 2009. Šajtar svým životem a dílem spojil tři velké obory literární vědy, ale vytvořil také mocný základ pro studium tzv. regionální literatury, zejména severní Moravy a Slezska, jejímž byl mezinárodně uznávaným znalcem – je mi ctí, že jsem se mohl o jeho osobnosti nejednou vyjádřit,¹ a prezentovat je-

¹ Viz naše příspěvky a recenze: D. Šajtar: Básník Eduard Bagrickij. Tilia, Šenov u Ostravy 1997. *Slavia* 1997, sešit 4, roč. 66, s. 487–488. Celistvost a ukotvenost literární interpretace (Drahomír Šajtar: Černé labutě. Na okraj moderní literatury ruské. Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2006). *KAM-příloha*, říjen 2006, č. 10, s.12–13. Rusista ve svém klíčovém díle: několik kritických poznámek. In: Chodec cestami poezie. Drahomír Šajtar – 85. K vydání připravili Květa Šajtarová a Libor Pavera. Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2007, s. 20–25.

ho špičkové výkony na mezinárodním poli;² dokladem jeho prožívání naší vědecké a literární skutečnosti je také náš rozhovor z roku 2004.³ V posledních letech Šajtarovy doslova eruptivní činnosti při něm stál jeho mladý kolega doc. Libor Pavera, jenž se zasloužil o edici řady Šajtarových opusů. Jeho přínos – kromě přínosu řady dalších Šajtarových kolegů a přátel – zůstane v naší paměti natrvalo.

Doc. PhDr. Drahomír Šajtar se narodil 17. června 1922 v Záblatí u Bohumína. Jeho život rozhodně nebyla procházka růžovou zahradou; již jeho studia, která po odstranění jeho učitele na Univerzitě Karlově Václava Černého musel ukončit v Olomouci u prof. Oldřicha Králíka, o tom svědčí více než průkazně, stejně jako v různých dobách nelehký kvalifikační postup. Překonávání protivenství a nástrah bývá ostatně v českém prostředí osudem těch nejlepších: silná osobnost se prosadí kvalitou práce a jejími výsledky, nic jiného nemá zapotřebí. Jako docent Masarykovy univerzity v Brně se rád hlásil k Ústavu slavistiky, který odborně zajišťoval jeho zaslouženě úspěšné habilitační řízení a dlouhá léta s ním spolupracoval, navazuje tak na starý bezručologický triangl Opava – Olomouc – Brno z poválečných časů rozkvětu bezručovského bádání. Drahomír Šajtar napsal řadu knih a studií (raná knížka *Zlomená gesta* o protektorátní poezii je z roku 1946, pak především bezručovské práce, mj. *Prameny Slezských písní*, 1954; *Pět studií ve znamení Petra Bezruče*, 1958; poté mj. knihy o Bohumíru Četynovi, Zdeňku Bárovi, Janu Strakošovi a Tereze Dubrovské; kniha *Hledání klíče* z roku 2005 je o literatuře v regionu, rusistická je práce *Básník Eduard Bagrickij* z roku 1997, stejně jako kniha *Černé labutě* z roku 2006) a je, jak už naznačeno, také mužem nelehkého „normalizačního“ osudu.

Každý badatel má jeden nebo více okruhů, které kultivuje a k nimž se vrací: pro Šajtara je to region Slezska, Petr Bezruč a ruská tzv. jihozápadní literární škola. Šajtar je jedním z mála rusistů, kteří v ruské literatuře úporně hledají a nacházejí jihoruský temperament; je však pravda, že „jižanská poetika ruské literatury“ byla často vybalancována tradičním ruským severanstvím, dokonce v díle jednoho autora (A. S. Puškin, A. Achmatovová). Nicméně Šajtar je ve svém snažení po objevech „jižní větve“ úspěšný a přesvědčivý. Jeho kniha z roku 2006 *Černé labutě* (Na okraj moderní literatury ruské. Redaktor publikace Libor Pavera. Vydala Společnost Leopolda Vrly, o. s., Ostrava) představuje pozoruhodné sebrání a neobyčejnou koncentraci jeho umění psát, analyzovat a formulovat. Lze ji chápat jako vyvrcholení Šajtarových aktivit zakotvených v duchovní atmosféře 60. let minulého století. Tím byl u nás D. Šajtar i dnes nový, objevený; tváří v tvář narcisistnímu ja-

Nad novou knihou jubilanta Drahomíra Šajtara (D. Šajtar: *Poezie Věnceslava Juřiny a ti druzí*. Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2007, vychází k 15. výročí úmrtí V. Juřiny a k 85. narozeninám autora). KAM-příloha 2007, č. 9, s. 8-9. Umění uchopit a vyjádřit (Šajtar, D.: *Černé labutě*. Na okraj moderní literatury ruské. Ed. Libor Pavera. Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2006. Opera Slavica 2007, č. 3, s. 54-57. Zjevení poezie (Dagmar Telingerová: *Tváří v hřívě*. Uspořádal a doslov napsal Drahomír Šajtar. Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2007). KAM-příloha, roč. XIV., č. 3, 2008, s. 10-11. Memoárová analýza poezie a doby (Drahomír Šajtar: *Poezie jako protest*. Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2008, 107 stran). KAM-příloha, roč. XIV., 2008, č. 9, září, s. 6-7.

² Poetika a personalismus (Zamyšlení na jednu knihu k jubileu Drahomíra Šajtara). Stil 6, Beograd, 2007, s. 377-382.

³ Potřebujeme více tolerance, dobroty a ochoty si vzájemně naslouchat (Drahomír Šajtar rozhovor s Ivo Pospíšilem). Alternativa Plus 3-4/2004, s. 99-101.

zyku některých diskurzních seskupení bylo znát, že na rozdíl od mnohých z nich umí psát; psaní je u něho opravdu způsobem existence a zrcadlem duše a srdce, kde můžeme srovnávat nejen rukopis, ale také osobnost a její kulturní a lidskou úroveň.

Drahomír Šajtar ve své ruské literární mozaice, ve valounech zevrubných analýz i v intuitivním vznech, v němž se mu daří vyhmátnout podstatu jevů, vytváří vlastně osobitou filozofii ruské literatury, tedy to, co je ctízádností každého literárního historika s teoretickými sklony. Na rozdíl od některých jiných rusistů není exhibicionistický, nekochá se svými „vynálezy“, vždy je přísně a přesně koriguje, těžce se probírá materiálem: jeho studie tvoří s analyzovanými autory a jejich díly spojitě nádobu, komplementární dvojice, jeho práce je tíživá, nikdy s ní není vlastně hotov, stále je udoláván novými texty a novými myšlenkami, zkouší nosnost svých konstrukcí a často chodí na červenou a proti proudu, neboť ví, že konjunkuralismus je ten nejnebezpečnější rádce – a jak rádi mu badatelé podléhají, aby měli klid. Nemít klid, věčně se vyvíjet, věčně nově natáčet a nasvěcovat literaturu obecně a ruskou literaturu zvláště, tu, která v sobě nese emblém věčného sporu člověka se světem i se sebou samým.

Ze stejných kořenů vyrůstá i jeho analýza ostravského básníka Věnceslava Juřiny (D. Šajtar: *Poezie Věnceslava Juřiny a ti druzí*. Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2007). Šajtar je tu opět vzorným personalistickým badatelem, stejně jako jeho pražský učitel: dokáže vykroužit umný psychologický portrét proniknutý politikou a filozofií až ke rytmu, rýmu a tropům, od osobnosti k literární technologii. Současně je tu Šajtar kontextový, Juřinova tvorba s jejími experimenty od „režimních“ veršů k úctyhodným výbojům, se mu odvíjí ze souvislostí regionu (Leopold Kaňok, F. A. Šípek, D. Telingerová – tu má obzvlášť rád), ale hlavně z impaktu francouzské a americké poezie, jejichž tlak demonstruje na českém poetismu, surrealismu, Skupině 42 a generaci Května. Je to sice notoricky známé, včetně Čapkových a jiných překladů, ale málo se to dnes promýšlí, jako by toho ani nebylo – vůbec srovnávací souvislosti české literatury obecně a poezie zvláště se dnes moc „nenosí“; je to ostatně pečlivě pěstovaná část jedné české tradice – bohužel nás v hledání mezinárodního kontextu vlastní národní literatury dávno předběhli nejen Poláci, ale i Slovinci.

Ve své poslední knížce se Šajtar vrátil k bezručovské tematice neobyčejně hutně, polemicky, zavalen bouřlivými výstupy materiálu: až budoucnost snad řekne k těmto sporům rozhodnější slovo, ale již nyní je zřejmé, že úloha D. Šajtara, stejně jako jeho předchůdců, učitelů, přátel a žáků bude náležitě zhodnocena. První studie analyzuje Bezručovy prózy a autor zde vyslovil přesvědčení, že pseudonym Eugen Bazarov, jímž jsou některé prózy podepsány, patří spíše Petru Bezručovi než Janu Kadlecovi (viz Turgeněvův román *Otcové a děti*). Druhou studii jsou *Fragmenty Slezských písní*, patrně nejpřehlednější zobecnění Bezručova autorství: „Kruh je myslím uzavřen. Fragmenty nikterak to, co už o Bezručovi víme, nevyvracejí, naopak potvrzují, že k největšímu tvůrčímu vypětí došlo v první polovině roku 1899 a že to bylo vypětí, které vydalo ty nejzralejší plody.“ (s. 84). Bezručovými baladami se zabývá v třetí studii (*Pole na horách*), snad nejlepší Šajtarově práci z historické poetiky. Rozsáhlý poznámkový aparát v pravém slova smyslu, nikoli holé odkazy, jak se s nimi dnes někdy setkáváme, nabitě údaji, názory, polemikami, a ulehčující tak tíži hlavního textu, materiálová dokumentace a vynikající sumarizující doslov Josefa Durčáka se Šajtarovou bibliografií je výraznou tečkou za badatelským životem.

Šajtar byl jedním z posledních našich literárních vědců, pro něž literatura není jen zámkou k sebeprezentaci, ale je skutečnou součástí jejich života, do něhož se vřezává, s nímž se bolestně spojuje, je chvějivým výrazem hlubinné lidské existence.

Ivo Pospíšil

Za docentem Ctíradem Kučerou

(14. 11. 1931 – 19. 11. 2009)

Zdá se to být zcela nedávno, co jsme si připomínali sedmdesáté narozeniny svého známého kolegy – slavistického badatele a vysokoškolského pedagoga – pana **doc. PhDr. Ctírada Kučery, CSc.** Je to však, bohužel, už celých osm let, a jeho očekávanou „osmdesátku“ už spolu s ním vzpomínat nebudeme, protože 19. listopadu 2009 v liberecké nemocnici dokončil svůj úporný, ale marný zápas s onemocněním, které jej postihlo.

Na jeho životní i profesní dráze můžeme zaznamenat více jak padesátileté pedagogické působení na vysokých školách, v němž se zřetelně odráží peripetický vývoj české poválečné slavistiky – samozřejmě s dominantním postavením rusistiky. V Praze, kde se také narodil, absolvoval v roce 1957 na tehdejší Vysoké škole ruského jazyka a literatury studium překladatelství, které si vzápětí doplnil jednak o učitelskou způsobilost pro obory ruština a čeština, jednak o širší slavistickou „základnu“, představovanou znalostí srbochorvatštiny a ukrajinštiny. Tento (dnes už vzácný) odborný základ pak v relaci se započatým pedagogickým působením na vysoké škole rozšířil studiem v interní aspirantuře u profesora B. Ilka, které jej orientovalo na problematiku staré ruské literatury. Z Prahy odešel nejprve do Liberce, poté do Ústí n. L., kde působil nejprve na samostatné Pedagogické fakultě, později na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně de facto téměř až do svého onemocnění (v poslední době však už – jako důchodce – jen v omezené práci obhájil i práci kandidátskou na téma *Staroruský Domostroj – legenda a skutečnost*, která je dosud téměř ojedinelou českou analýzou této významné památky ruského středověkého písemnictví i kultury. Absolvoval rovněž půlroční stáž v Leningradě, kde navázal úzký kontakt s prof. D. S. Lichačovem, představujícím nespornou „špičku“ ruské literární vědy 20. století. Vzpomenutá práce o staroruském Domostroji vyprovokovala řadu dílčích studií (jedna byla mj. publikována i ve Wiener slavisches Jahrbuch), nicméně připravený výběrový překlad dané památky nemohl po zákroku politických míst v době normalizace vyjít. (Za své postoje v roce 1968 totiž kolega Kučera upadl v nemilost, která vyústila v omezení činnosti a rovněž v nemožnosti završit úspěšný odborný růst habilitačním řízením; to mu bylo povoleno až po téměř dvaceti letech; on sám si je pak ihned po změně vysokoškolského zákona potvrdil řádným řízením v r. 1991.) O fundovaném pohledu na staroruský Domostroj však svědčí mj. i skutečnost, že na základě pozvání akademika Lichačova o něm Ctírad Kučera přednášel v Akademii věd SSSR.

Na Pedagogické fakultě v Ústí nad Labem po roce 1989 krátkodobě působil jako děkan pro vědu a zahraniční styky a výrazně se podílel na transformaci této fakulty v dnešní UJEP. Mj. operativně zpracoval koncepci Ústavu slovansko-germánských studií, jehož ředitelem se po úspěšném konkursním řízení také na řadu let stal. Podařilo se mu tím také zapojit do aktuální problematiky soudobé slavistiky, literární komparistiky i kvalitativně se měnících dimenzí a forem dialogu kultur, jíž se všechny tyto filologické, literárněvědné